

రాష్ట్రాలు - కేంద్ర పాలిత ప్రాంతాలు

మన రాజ్యాంగంలోని ఒకటవ భాగంలో చేర్చబడిన ప్రకరణ 1 నుంచి 4 వరకు రాష్ట్రాల పేర్ల మార్పు, సరిహద్దుల మార్పు, కొత్త రాష్ట్రాల ఏర్పాటు గురించి పేర్కొన్నాయి.

ప్రకరణ 1 భారతదేశాన్ని రాష్ట్రాల యూనియన్ గా ప్రకటించింది. భారత భూభాగంలో రాష్ట్రాలు, కేంద్రపాలిత ప్రాంతాలు, ప్రాదేశిక జిల్లాలు, అంతరిక్ష సరిహద్దులు ఉంటాయి.

ప్రకరణ 2 ప్రకారం పార్లమెంట్ ఒక చట్టం ద్వారా కొత్త ప్రాంతాలను చేర్చుకోవచ్చు. ఇతర దేశాలకు బదిలీ చేయవచ్చు.

ప్రకరణ 3 ప్రకారం కొత్త రాష్ట్రాలను ఏర్పాటు చేయవచ్చు. సరిహద్దులను, పేర్లను మార్చవచ్చు. ఇందులో కింది అంశాలు ఉంటాయి.

1. ఒక రాష్ట్రం నుంచి మరొక కొత్త రాష్ట్రాన్ని ఏర్పాటు చేయవచ్చు.
2. కొన్ని రాష్ట్రాలను కలిపి ఒక కొత్త రాష్ట్రాన్ని ఏర్పాటు చేయవచ్చు.
3. రాష్ట్ర సరిహద్దులను మార్చవచ్చు.
4. రాష్ట్ర విస్తీర్ణాన్ని తగ్గించవచ్చు.
5. రాష్ట్రాల పేర్లు మార్చవచ్చు.

రాష్ట్రాల ఏర్పాటు - సరిహద్దుల మార్పు

ప్రకరణ 3 ప్రకారం అన్ని అంశాలకు ఒకే ప్రక్రియ ఉంటుంది. ఇందుకు బిల్లును రాష్ట్రపతి పూర్వ అనుమతితో కేంద్రహామంత్రి పార్లమెంట్ ఉభయసభల్లో ఏ సభలోనైన ప్రవేశపెట్టవచ్చు. ఇలాంటి బిల్లుపై రాష్ట్రపతి రాష్ట్ర శాసనసభల అభిప్రాయాన్ని కోరవచ్చు. రాష్ట్రశాసనసభ అభిప్రాయాన్ని కేంద్రం పరిగణనలోకి తీసుకోవచ్చు లేదా తీసుకోకపోవచ్చు.

ఇందుకోసం ప్రవేశపెట్టిన బిల్లును పార్లమెంట్ సాధారణ మెజార్టీతో ఆమోదించాలి. దీనికి రాజ్యాంగ సవరణ అవసరం లేదు. అయితే కొంత భూభాగాన్ని విదేశాలకు పార్లమెంట్ సాధారణ చట్టం ద్వారా బదలాయించే అధికారం లేదు. ఇందుకు రాజ్యాంగ సవరణ అవసరమని 1960 బెరుబెరి కేసులో సుప్రీంకోర్టు పేర్కొంది. కాబట్టి 1960లో 9వ రాజ్యాంగ సవరణ ద్వారా బెరుబెరి యూనియన్ పాకిస్తాన్ కు బదలాయించారు. 35వ రాజ్యాంగ సవరణ ద్వారా 1975లో సిక్కింను ఒక రాష్ట్రంగా విలీనం చేసుకున్నాం.

భాషా ప్రయుక్త రాష్ట్రాలు - రాష్ట్రాల పునర్వ్యవస్థీకరణ

మన దేశానికి స్వతంత్ర్యం వచ్చే నాటికి రెండు రకాల రాజకీయ భాగాలు ఉండేవి. 1. బ్రిటీష్ పాలిత 11 రాష్ట్రాలు 2. బ్రిటీష్ సార్వభౌమాధికారం ఉన్న 564 స్వదేశీ సంస్థానాలు, 549 సంస్థానాలు భారత యూనియన్ లో విలీనం అయ్యాయి. కాని కాశ్మీర్, జునగడ్, హైదరాబాద్ సంస్థానాలు విలీనాన్ని

వ్యతిరేకించాయి.

ప్రజాభిప్రాయం ద్వారా జనగణ కలిసిపోయింది. కాశ్మీర్ విలీన ఒప్పందం ద్వారా కాశ్మీర్ కలిసిపోయింది. హైదరాబాద్ సైనిక చర్య ద్వారా 17 సెప్టెంబర్ 1948న కలిసిపోయింది.

భాషాప్రయుక్త రాష్ట్రాలు - చరిత్ర

భాషా ప్రయుక్త రాష్ట్రాల ఏర్పాటు డిమాండ్ స్వతంత్రోద్యమ కాలంలోనే ప్రారంభమైంది. ఈ డిమాండ్ను మొదటిసారి తెలుగువారే ప్రారంభించారు. 1919లో జరిగిన ఆంధ్రమహాసభలో తెలుగువారికి ప్రత్యేక రాష్ట్రం కావాలని డిమాండ్ చేశారు. ఈ అంశాన్ని రెండవ రౌండ్ టేబుల్ సమావేశంలో గాంధీ ప్రస్తావించాడు.

థార్ కమిషన్:

భాషా ప్రయుక్త రాష్ట్రాల ఏర్పాటు పరిశీలనకు రాజ్యాంగ పరిషత్ 1947లో ఎస్.కె.థార్ అధ్యక్షతన ఉప సంఘాన్ని నియమించింది. ఈ కమిషన్ భాషా ప్రయుక్త రాష్ట్రాల ఏర్పాటును తిరస్కరించింది.

జేవీపీ కమిటీ:

థార్ కమిషన్ నివేదికకు వ్యతిరేకంగా నిరసనలు వెల్లువెత్తగా 1948లో జవహర్లాల్ నెహ్రూ, వల్లభాయ్ పటేల్, పట్టాభి సీతారామయ్యలతో ఒక కమిటీని కాంగ్రెస్ నియమించింది. ఇది కూడా భాషా ప్రయుక్త రాష్ట్రాల ఏర్పాటును వాయిదా వేయాలని పేర్కొంది. ఆంధ్ర రాష్ట్రానికి మినహాయింపు ఇచ్చింది.

వాంచూ కమిటీ:

కమిటీ సూచన మేరకు ఆంధ్ర, రాయలసీమ ప్రాంతాలను కలిపి 1-10-1953 ఆంధ్ర రాష్ట్రాన్ని ఏర్పాటు చేశారు. దీని రాజధాని కర్నూల్లో హైకోర్ట్ గుంటూరులో ఏర్పాటు చేశారు.

రాష్ట్రాల పునర్వ్యవస్థీకరణ (State Reorganisation Commission):

1953 ఆంధ్రరాష్ట్రం ఏర్పడడంతో దేశవ్యాప్తంగా ప్రత్యేక రాష్ట్రాల డిమాండ్ వచ్చాయి. వీటిని పరిశీలించేందుకు కేంద్ర ప్రభుత్వం ఫజల్ అలీ (Fazal Ali) కమిషన్ను 1953లో నియమించింది. ఈ కమిషన్ 1955లో నివేదికను సమర్పించి భాషా ప్రాతిపదికన రాష్ట్రాలను ఏర్పాటు చేయాలని సిఫారసు చేసింది. దీని సూచన మేరకు 1956లో పార్లమెంట్ రాష్ట్రాల పునర్వ్యవస్థీకరణ చట్టాన్ని రూపొందించి ఏడవ రాజ్యాంగ సవరణ ద్వారా ఆమోదించింది. ఫలితంగా 1956లో 14 రాష్ట్రాలు 6 కేంద్రపాలితప్రాంతాలు ఏర్పడ్డాయి.

ఆంధ్రప్రదేశ్ అవతరణ:

రాష్ట్రాల పునర్వ్యవస్థీకరణలో భాగంగా హైదరాబాద్ రాష్ట్రంలోని తెలుగు మాట్లాడే తెలంగాణను ఆంధ్రరాష్ట్రంలో కలిపి ఆంధ్రప్రదేశ్ను 1-11-1956లో ఏర్పాటు చేశారు. ఇదే భాషా ప్రాతిపదికన ఏర్పడిన

మొదటి రాష్ట్రం.

1950లో మన దేశంలోని నాలుగు రకాలైన రాష్ట్రాలు ఉండేవి

పార్టు - ఎ	పార్టు - బి	పార్టు - సి	పార్టు - డి
1. అస్సాం	1. హైదరాబాద్	1. అజ్మీర్	1. అండమాన్ నికోబార్ దీవులు
2. బీహార్	2. జమ్ము కాశ్మీర్	2. భూపాల్	
3. బాంబే	3. మధ్య భారత్	3. బిలాస్ పూర్	
4. మధ్యప్రదేశ్	4. మైసూర్	4. కూబ్ బీహార్	
5. మద్రాస్	5. పాటియాలా, తూర్పు పంజాబ్	5. కుర్గ్	
6. ఒరిస్సా	6. రాజస్థాన్	6. ఢిల్లీ	
7. పంజాబ్	7. సారాస్వతి	7. హిమాచల్ ప్రదేశ్	
8. యునైటెడ్ ప్రావిన్స్	8. ట్రావన్కోర్ కొచ్చిన్	8. కచ్	
9. వెస్ట్ బెంగాల్	9. మధ్యప్రదేశ్	9. మణిపూర్	
		10. త్రిపుర	

1956లోని రాష్ట్రాలు - కేంద్రపాలిత ప్రాంతాలు

రాష్ట్రాలు	కేంద్రపాలిత ప్రాంతాలు
1. ఆంధ్రప్రదేశ్	1. అండమాన్ నికోబార్ దీవులు
2. అస్సాం	2. ఢిల్లీ
3. బీహార్	3. హిమాచల్ ప్రదేశ్
4. బాంబే	4. లక్షదీవులు, మినికాయ్, అమైన్ దీవులు
5. జమ్ము, కాశ్మీర్	5. మణిపూర్
6. కేరళ	6. త్రిపుర
7. మధ్యప్రదేశ్	
8. మద్రాస్	
9. మైసూర్	
10. ఒరిస్సా	
11. పంజాబ్	
12. రాజస్థాన్	
13. ఉత్తర ప్రదేశ్	
14. వెస్ట్ బెంగాల్	

1956 తరువాత ఏర్పడిన రాష్ట్రాలు :

15. 1960 - గుజరాత్ - బొంబాయి రాష్ట్రాన్ని విడగొట్టి గుజరాత్ను ఏర్పాటు చేశారు.
16. 1963 - నాగాలాండ్ - అస్సాంను విడగొట్టి ఏర్పాటు చేశారు.
17. 1966 - హర్యానా - పంజాబ్ను విడగొట్టి ఏర్పాటు చేశారు.
18. 1971 - హిమాచల్ ప్రదేశ్ - కేంద్రపాలితమైన దీనికి రాష్ట్ర హోదా కల్పించారు.
19. 1972 - మణిపూర్ - ఈశాన్య రాష్ట్రాల పునర్ వ్యవస్థీకరణ ద్వారా ఏర్పాటు చేశారు.
20. 1972 - ఈశాన్య రాష్ట్రాల పునర్వ్యవస్థీకరణ ద్వారా ఏర్పాటు చేశారు.
21. 1972 - మేఘాలయ - ఈశాన్య రాష్ట్రాల పునర్వ్యవస్థీకరణ ద్వారా ఏర్పాటు చేశారు.
22. 1975 - సిక్కిం - సిక్కిం రాష్ట్రాన్ని ఏర్పాటు చేశారు.
23. 1987 - మిజోరాం - కేంద్రపాలిత ప్రాంతాన్ని రాష్ట్రంగా గుర్తించారు.
24. 1987 - అరుణాచల్ ప్రదేశ్ - కేంద్రపాలిత ప్రాంతాన్ని రాష్ట్రంగా గుర్తించారు.
25. 1987 - గోవా - కేంద్రపాలిత ప్రాంతాన్ని రాష్ట్రంగా గుర్తించారు.
26. 2000 - చత్తీస్ గఢ్ - మధ్యప్రదేశ్ను విడగొట్టి ఏర్పాటు చేశారు.
27. 2000 - ఉత్తరాఖండ్ - ఉత్తరప్రదేశ్ను విడగొట్టి ఏర్పాటు చేశారు.
28. 2000 - జార్ఖండ్ - బీహార్ను విడగొట్టి ఏర్పాటు చేశారు.

పేర్లు మార్చబడిన రాష్ట్రాలు

1. 1950లో యునైటెడ్ ప్రావిన్స్ని ఉత్తరప్రదేశ్గా మార్చారు.
2. 1960లో బొంబాయిని మహారాష్ట్రగా మార్చారు.
3. 1968లో మద్రాస్ను తమిళనాడుగా మార్చారు.
4. 1973లో మైసూర్ను కర్ణాటకగా మార్చారు.
5. 2006లో ఉత్తరాఖండ్ను ఉత్తరాంచల్గా మార్చారు.
6. 2006లో పాండిచ్చేరిని పుదుచ్చేరిగా మార్చారు.
7. 2007లో అస్సాంను అసోంగా మార్చారు.
8. 2010లో ఒరిస్సాను ఒడిషాగా మార్చారు.

కేంద్రపాలిత ప్రాంతాలు

రాజ్యాంగంలో VIII భాగంలో ప్రకరణ 239 నుంచి 242 వరకు కేంద్రపాలిత ప్రాంతాల నిర్మాణం, విధులు, అధికారాలు గురించి పేర్కొంటాయి. ప్రకరణ 1 ప్రకారం భారత భూభాగంలో రాష్ట్రాలు, కేంద్రపాలిత ప్రాంతాలు అలాగే ప్రభుత్వం ఆర్జించిన ఇతర భూభాగాలు ఉంటాయి.

కేంద్రపాలిత ప్రాంతాలను 1956 పూర్వం పార్లు-సి రాష్ట్రాలుగా పిలిచేవారు. వీటి సంఖ్య 10. వీటిని

1956లో 7వ రాజ్యాంగ సవరణ ద్వారా కేంద్రపాలిత ప్రాంతాలుగా గుర్తించారు. అనంతరం కొన్ని కేంద్ర పాలిత ప్రాంతాలకు రాష్ట్ర ప్రతిపత్తిని కల్పించారు.

ఉదా: మణిపూర్, హిమాచల్ ప్రదేశ్, త్రిపుర, మిజోరాం, అరుణాచల్ ప్రదేశ్, గోవాలను రాష్ట్రాలుగా మార్చారు.

కేంద్రపాలిత ప్రాంతాల ఏర్పాటుకు కారణాలు :

వీటి ఏర్పాటుకు ప్రత్యేక కారణాలు ఉన్నాయి. పరిపాలన అవసరాలు, రాజకీయ అంశాలు. భాషా సాంస్కృతిక మొదలైన అంశాలు.

ఉదా:

1. సాంస్కృతిక వైవిధ్యత కారణంగా పుదుచ్చేరి దాద్రానగర్ హవేలి, డామన్ డయ్యూ ఏర్పాటు చేశారు.
2. రాజకీయ, పరిపాలన కారణాల ద్వారా ఢిల్లీ, చండీఘడ్ను ఏర్పాటు చేశారు.
3. రక్షణ దృష్ట్యా అండమాన్ నికోబార్, లక్ష దీవులను ఏర్పాటు చేశారు.

ప్రస్తుత ఏడు కేంద్రపాలిత ప్రాంతాలు

1. అండమాన్ నికోబార్ దీవులు
2. లక్ష్య దీవులు
3. ఢిల్లీ
4. దాద్రానగర్ హవేలి
5. డామన్ డయ్యూ
6. పుదుచ్చేరి
7. చండీఘడ్

కేంద్రపాలిత ప్రాంతాల పరిపాలన

1. ఈ ప్రాంతాలను రాష్ట్రపతి కొందరు పాలకులు లేదా లెఫ్టినెంట్ గవర్నర్ల ద్వారా పరిపాలిస్తాడు. ప్రస్తుతం చండీఘడ్, దాద్రానగర్ హవేలి, డామన్ డయ్యూ, లక్ష ద్వీపాల పాలనను పాలకులకు (Administrator) అప్పగించారు. మిగిలిన ఢిల్లీ, అండమాన్ నికోబార్ దీవులను లెఫ్టినెంట్ గవర్నర్లకు అప్పగించాలి.
2. పార్లమెంట్ ఒక చట్టం ద్వారా కేంద్రపాలిత ప్రాంతాలలో దేనికైనా విధానసభ, మంత్రిమండలి లేదా రెండింటిని ఏర్పాటు చేసి వాటి నిర్మాణం, అధికారాలు, విధులు పేర్కొనవచ్చు.
3. శాసనసభ సమావేశంలో లేనప్పుడు పాలకుడు ఆర్డినెన్స్లను జారీ చేయవచ్చు. ఇందుకు రాష్ట్రపతి పూర్వానుమతి కావాలి.
4. అండమాన్ నికోబార్ దీవులు, లక్ష ద్వీపాలు, దాద్రా నగర్ హవేలి, డామన్ డయ్యూ కేంద్ర పాలిత ప్రాంతాలకు శాంతి, ప్రగతి సత్పరిపాలన కోసం రాష్ట్రపతి కొన్ని నిబంధనలు రూపొందించవచ్చు. అటువంటి నిబంధనలకు పార్లమెంట్ ఆమోదించిన చట్టాలకు ఉన్న అధికారం ప్రభావం ఉంటుంది.
5. పార్లమెంట్ చట్టం ద్వారా ప్రత్యేక హైకోర్టును ఏర్పాటు చేయవచ్చు లేదా ఏదేని హైకోర్టుకు కలపవచ్చు.

6. పుదుచ్చేరికి 1963లో ఢిల్లీకి 1992లో శాసన సభలను ఏర్పాటు చేశారు. ప్రస్తుతం పుదుచ్చేరి విధాన సభలో 30 మంది ఢిల్లీ విధాన సభలో 70 మంది సభ్యులు ఉన్నారు.

ఢిల్లీకి ప్రత్యేక ప్రతిపత్తి:

1991లో 69వ రాజ్యాంగ సవరణ ద్వారా కేంద్రపాలిత ప్రాంతమైన ఢిల్లీకి రాజధాని ప్రాంత హోదాను ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ చట్టం ద్వారా రాజ్యాంగంలో ప్రకరణలు 239 AA, 239 AB చేర్చారు. ఢిల్లీకి జాతీయ రాజధాని ప్రాంత హోదా కల్పించినప్పటికీ అది కేంద్రపాలిత ప్రాంతంగానే కొనసాగుతుంది. ఢిల్లీ పూర్తి స్థాయి రాష్ట్ర ప్రతిపత్తి కల్పించడానికి రాజ్యాంగ సవరణ పార్లమెంట్ పరిశీలనలో ఉంది.

రాష్ట్రం - కేంద్రపాలిత ప్రాంతాల మధ్య వ్యత్యాసాలు

రాష్ట్రం	కేంద్రపాలిత ప్రాంతం
1. అన్ని రాష్ట్రాలకు సమాన హోదా ఉంటుంది.	1. పరిపాలన వైవిధ్యం వల్ల కేంద్రపాలిత ప్రాంతాలన్నింటికి ఒకే రకమైన హోదా ఉండదు.
2. రాష్ట్రానికి, కేంద్రానికి మధ్య సమాఖ్య సంబంధాలు ఉంటాయి.	2. కేంద్రం, కేంద్ర పాలిత ప్రాంతాల మధ్య ఏక కేంద్ర సంబంధాలు ఉంటాయి.
3. గవర్నర్ రాష్ట్రంలో రాజ్యాంగపరమైన అధిపతిగా కొనసాగుతాడు.	3. లెఫ్టినెంట్ గవర్నర్, రాష్ట్రపతి తరపున అధిపతిగా కొనసాగుతాడు.
4. రాష్ట్రంలో శాసనసభలు, ముఖ్యమంత్రి, మంత్రి మండలి ఉంటాయి.	4. ఢిల్లీ, పాండిచ్చేరికి మాత్రమే శాసనసభ, ముఖ్యమంత్రి, మంత్రిమండలి ఉన్నాయి.
5. రాష్ట్రాలకు నిర్దేశించిన పరిధులలో స్వతంత్ర ప్రతిపత్తి ఉంటుంది.	5. కేంద్రపాలిత ప్రాంతాలకు స్వతంత్ర ప్రతిపత్తి ఉండదు.